

תמיד

"המורה רותי", פונה אייל למורתו, "חגי תמיד מקלל אותי לפני כולם". "לא נכון", עונה חגי לפניית המורה, "רק פעם אחת קיללתי אותי". חגי מתנצל ומבטיח שלא יקלל יותר, ובכך נגזזת הסוגיה החינוכית.

הנטייה האנושית, להתייחס ביתר סלחנות כלפי אירועים חד פעמיים. אירוע חד פעמי הוא זניח ולא משמעותי. משתתפי האירוע מתפייסים, גונזים אותו ועוברים לסדר היום. אגב, הדברים תקפים גם בהקשר לאירוע חיובי חד פעמי. יש נטייה להתייחס אליו כאירוע חולף חסר ערך ומשמעות. האומנם נכון להתייחס כך לאירוע חד פעמי?

במסגרת עבודתי, נחשפתי לאחרונה לסיפורי הכלה של אנשי חינוך שעברו בתקופת ילדותם. מדהים לגלות כיצד אנשים זוכרים לפירטי פרטים אירועים חד פעמיים שאירעו עשרות שנים קודם לכן. הבעות פנים, תנועות גוף, אמירות קצרות, קריצות, חיוך ועוד. כול אלו הפרטים הקטנים נצרכו בנרטיב של התלמיד, והם מלווים אותו לכול אורך חייו. אכן כן, כול אירוע בעל רושם ומשמעות – חיובי או שלילי – שעובר על האדם, נצרב בתודעתו וביזכרון האישי. את חלקם הוא מפנים עמוק, את חלקם הוא מנסה ולא מצליח לשכוח ואת חלקם האדם משתדל לשמר.

נחזור לתלמיד אייל. כשהוא אומר למורתו "חגי תמיד מקלל אותי", אני מציע להתייחס במבט שונה מעט למושג "תמיד". יש "תמיד" שמתייחס לאירוע שחוזר על עצמו פעמים רבות, ויש "תמיד" שמתייחס לתוצאה של האירוע. להשפעה שלו על נשוא האירוע – על האחר. מדובר באירוע חד פעמי, אך השפעתו תמידית לאורך שנים, לאורך כול חייו של האחר, והוא חלק מהנרטיב שלו. לעיתים הוא רדום, ולעיתים הוא מתעורר ומעורר רגשות וזיכרונות נוגים.

פרשת "תצווה" מאפשרת לנו להביט אל המושג "תמיד" במבט שונה ממה שאנו רגילים לחשוב. מבט שמתקשר לגישה שאנו מנסים לחדד ולהעצים. משה מצווה על הדלקת נר התמיד: "וְאֵתָהּ תִצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כֶּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד" (שמות כז). ישנה מחלוקת בין הפרשנים על איזה הדלקה מדובר – הדלקת נר התמיד המערבי שאינה נכבית לעולם (הרמב"ן), או שהכוונה לנרות שהיו מדליקים כל יום (רש"י: "ואינה אלא מיום ליום").

דומה שהשאלה שעמדה לפני פרשני המקרא, מתמקדת בהבנת המושג "תמיד". רש"י, על פי הבנתנו, מתקשה בהסברת המושג "תמיד" ומפרש: "כל לילה ולילה קרוי תמיד". ואנו נתהה ונשאל על פרשנותו של רש"י, שתי שאלות. ראשית, מה לכאורה החידוש בפירוש? וכי איננו יודעים כי התמדה של פעילות קרויה תמיד?! ועוד נוסף ונשאל, לכאורה אם לילה אחד לא מדליקים ברצף הדורות, לא מתקיים הציווי "תמיד"!!

כדי להשיב על השאלות אחזור על מה שנאמר בראשית הדברים. יש "תמיד" שמתייחס לאירוע, ויש "תמיד" שמתייחס לתוצאה ולהשפעת האירוע. אני מבקש להציע שהסברו של רש"י למושג "תמיד" מתייחס לתוצאה, ולכן "כל לילה ולילה קרוי תמיד". לא הרציפות, אלא ההשפעה של כל הדלקה בודדת תמידית ואינה פוסקת לעולם. מדובר בשפע שמושפע ממעשה המצווה ואינו פוסק, אלא עולה מעלה מעלה ומשפיע על העולמות העליונים והתחתונים. לא פלא הוא שדווקא על מצוות הנרות נאמר תמיד. כי דווקא בנרות שהמצווה מוגבלת לזמן קצוב כבר בעת הביצוע (לפי כמות השמן), דווקא אז נאמר "תמיד". ללמדנו, שלמרות והמעשה הוא חד פעמי וקצר, השפעתו ללא גבולות.

שלמה המלך לימד אותנו כי נשמת האדם משולה לנר: "נֵר ה' נְשָׁמַת אָדָם" (משלי כ'). לא נרחיב בעניין זה, רק נאמר כי קולמוסים לא מעטים נשברו במסורת חז"ל על הנר כמטפורה לנשמת האדם, ואנו נבקש להביט על המטפורה הזאת דרך החוט המקשר שבין "התמיד" בפרשת תצווה ו"התמיד" הנוגע לפגיעה באייל. הפגיעה אינה חד פעמית, כפי שנוטים לחשוב, אלא תמידית. מה שנעשה ופגע בנפשו של אייל, לא ניתן למחוק כאילו לא היה. ניתן למחול, לפייס, לשקם יחסים, להביט קדימה, ולשדר "הכול בסדר", אך הצריבה שפגעה בנפשו של אייל קיימת ותמידית.

לאור הדברים הללו, יחשוב כול אדם ביחסו אל האחר, כי כול מעשה שלו עשוי להדליק אצל האחר "נר תמיד" או חלילה לכבות, ולהשפיע עליו השפעת נצח, לתמיד...